

Syndrom CAN ve spojitosti s Linkou bezpečí

Martina Damianová

Bakalářská práce
2009

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Martina DAMIANOVÁ**
Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Syndrom CAN ve spojitosti s Linkou bezpečí**

Zásady pro vypracování:

Volba a formulace tématu.

Cíl práce.

Studium odborné literatury.

Vypracování osnovy bakalářské práce.

Zpracování teoretické části práce.

Sběr, zpracování a vyhodnocení dat.

Teoretická a praktická východiska, závěry, doporučení.

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

ADAMSOVÁ, C., FAYLOVÁ, J. Už žádná tajemství. Praha: Tiskárna MV, 1997.

BENTOVIM, A. Týrání a sexuální zneužívání v rodinách. Praha: Grada, 1998.

BRABENEC, F., BURDOVÁ, E., NOVOTNÁ, V. Zákon o sociálně – právní ochraně dětí. Praha: Linde, 2000.

DUNOVSKÝ, J., DYTRYCH, Z., MATĚJČEK, Z. a kol. Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě. Praha: Avicium, Grada, 1995.

MATOUŠEK, O., KODYMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ, J. Sociální práce v praxi. Praha: Portál, 2005.

MATOUŠEK, O. a kol. Metody a řízení sociální práce. Praha: Portál, 2003.

POTHE, P. Dítě v ohrožení. Praha: G plus G, 1999.

Sdělení č. 104/1991 Sb.- Úmluva o právech dítěte

ŠPECIÁNOVÁ, Š. Ochrana týraného a zneužívaného dítěte. Praha: Linde, 2003.

VODÁČKOVÁ, D. a kol. Krizová intervence. Praha: Portál, 2002.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Ivana Marášková

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

18. února 2009

Termín odevzdání bakalářské práce:

15. května 2009

Ve Zlíně dne 18. února 2009

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

L.S.

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ/DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové/bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová/bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji diplomovou/bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou/bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové/bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové/bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Ve Zlíně

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, uče-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užití či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídí k vyšší výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce „Syndrom CAN ve spojitosti s Linkou bezpečí“ se zabývá jednotlivými formami a projevy syndromu CAN, jeho následky na dětech, péčí a léčbou dítěte zasaženého tímto syndromem a právními úpravami, které se týkají týrání, zneužívání a zanedbávání dětí. Dále jsou v práci podrobněji zpracovány informace o sdružení Linky bezpečí a Dětském krizovém centru, jako jedny z možností pomoci dětem se syndromem CAN. V teoretické části jsou vysvětleny základní pojmy syndromu CAN. Praktická část je tvořena kvantitativním dotazníkovým výzkumem zaměřeným na informovanost žáků základních škol o Lince bezpečí. Cílem výzkumu je zjistit povědomí dětí o možnostech, využití a formách Linky bezpečí.

Klíčová slova:

Zneužívání, týrání, zanedbávání, násilí, syndrom CAN, Linka bezpečí

ABSTRACT

Bachelor work “ CAN Syndrome in connection with the Safety Line” is concerning with singles forms and expresses of CAN Syndrome: its effects on the children, care of and therapy children the child hit by this syndrome and legal regulations dealing with battering, abusing and depriving of the children. Furthermore are in the work in detail elaborated informations about the Safety Line Association and Children's crisis centre, as one of the possibility for helping children with CAN Syndrome. In theoretic section are explained essential definitions of CAN Syndrome. Practical part is composed with quantitative questionnaire study oriented to awareness of the Basic schools students about Safety Line. Object of the study is to ascertain knowledge about the possibilities, usage and forms of the Safety Line.

Keywords:

Abuse, ill-usage, neglect, violence, syndrom CAN, Safety line

Děkuji PhDr. Ivaně Maráškové za odborné vedení, podnětné rady a připomínky, které mi poskytla a za velkou ochotu a čas, které mi při konzultacích věnovala.

OBSAH

OBSAH	8
ÚVOD	10
TEORETICKÁ ČÁST	11
1 SYNDROM CAN	12
1.1 VÝVOJ POJMU CAN	12
1.2 PŘÍČINY A ZJIŠŤOVÁNÍ SYNDROMU CAN	13
1.3 FORMY A PROJEVY SYNDROMU CAN	14
1.4 LEGISLATIVA	24
1.4.1 ÚSTAVNÍ A MEZINÁRODNĚ PRÁVNÍ ÚPRAVA	24
1.4.2 SOCIÁLNĚ PRÁVNÍ OCHRANA	25
1.4.3 TRESTNĚ PRÁVNÍ ÚPRAVA	26
2 PREVENCE	28
2.1 PRIMÁRNÍ PREVENCE	28
2.2 SEKUNDÁRNÍ PREVENCE	29
2.3 TERCIÁLNÍ PREVENCE	29
3 VYBRANÉ MOŽNOSTI POMOCI DĚTEM TÝRANÝM, ZNEUŽÍVANÝM A ZANEDBÁVANÝM	30
3.1 DĚTSKÉ KRIZOVÉ CENTRUM	30
3.1.1 O SDRUŽENÍ.....	30
3.1.2 PŮSOBNOST DĚTSKÉHO KRIZOVÉHO CENTRA	31
3.1.3 SUPERVIZE V DKC	33
3.2 LINKA BEZPEČÍ	34
3.2.1 O SDRUŽENÍ	34
3.2.2 PROJEKTY LINKY BEZPEČÍ	36
PRAKTICKÁ ČÁST	38
4 SYNDROM CAN VE SPOJITOSTI S LINKOU BEZPEČÍ	39
4.1 STANOVENÍ CÍLE, METOD VÝZKUMU	39
4.2 METODY VÝZKUMU	39
4.3 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO SOUBORU	40
4.4 PRŮBĚH VÝZKUMU	42
4.5 VYHODNOCENÍ VÝZKUMU	42
4.6 ZÁVĚR VÝZKUMU	51
ZÁVĚR	53

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	55
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	57
SEZNAM TABULEK.....	58
SEZNAM PŘÍLOH.....	59

ÚVOD

S problémem týrání a zanedbávání dětí se v posledních letech setkáváme stále častěji. Je to způsobeno častějším odhalováním případů a zejména také medializací a větší informovaností široké veřejnosti.

Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte, který je označován jako syndrom CAN, je souborem těchto nepříznivých příznaků. Vzniká při úmyslném ubližování dítěti, ke kterému nejčastěji dochází ze strany primárních vychovatelů, od nichž dítě očekává zejména lásku a oporu a na něž je zcela odkázané.

Fakt, že stále přibývá případů týraných, zneužívaných a zanedbávaných dětí mě vedl k napsání práce, ve které chci popsat jednotlivé formy a projevy syndromu CAN, jeho následky na dětech, péči o dítě zasažené tímto syndromem a zabývat se právními úpravami, které se týkají týrání, zneužívání a zanedbávání dětí. Také se chci věnovat možnostem pomoci dětem, kterou poskytuje Sdružení Linka bezpečí a Dětské krizové centrum.

Teoretická část je zaměřena na vysvětlení a popsání základních pojmů syndromu CAN, jeho forem a projevů, věnuje se problematice odtažení, krizové intervenci a legislativě, prevenci syndromu CAN a vybraným možnostem pomoci dětem zasaženým syndromem CAN – tedy práci Dětského krizového centra a Sdružení Linky bezpečí.

Praktická část je zaměřena na kvantitativní dotazníkový výzkum orientovaný na informovanost žáků základních škol o Lince bezpečí a znalost významu pojmu „týrání“.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 SYNDROM CAN

Syndrom CAN zahrnuje komplex nenáhodných, vědomých ale i nevědomých aktivit rodiče nebo jiné osoby proti dítěti. Tyto aktivity jsou danou společností odmítané či nepřijatelné, narušují vývoj dítěte, jeho společenský stav, vedou k psychickému či fyzickému poškození dítěte, ojediněle až k jeho zahubení (Dušková, 2004).

Definice syndromu CAN dle Dunovského (1995, s. 24):

„Za týrání, zneužívání a zanedbávání dítěte považujeme: jakékoli nenáhodné, preventabilní, vědomé (případně i nevědomé) jednání rodiče, vychovatele anebo jiné osoby vůči dítěti, jež je v dané společnosti nepřijatelné nebo odmítané a jež poškozuje tělesný, duševní i společenský stav a vývoj dítěte, popřípadě způsobuje jeho smrt.“

1.1 Vývoj pojmu CAN

CAN – zkratka pro označení v angličtině Child Abuse and Neglect – se překládá do češtiny jako syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte. V české terminologii byly záměrně použity tři základní znaky, které zdůrazňují především týrání spojené bezprostředně s užitím síly proti dítěti. Termín zneužití je v češtině chápán spíše jako pohlavní zneužití, kde často ani násilí nemusí hrát podstatnou roli. Pojem zanedbání se pak kryje s anglickým „neglect“. Česká zkratka, která by významem odpovídala anglickému CAN by zněla tedy – TZZD (týrání, zneužívání, zanedbávání dítěte) (Hanušová, 2005).

V polovině 20. století si odborní lékaři (ortopedové, chirurgové a rentgenologové) počali všimnout vážných tělesných poškození dětí, která nebyla evidentně způsobena nahodilým úrazem, ale záměrně. Tato poškození začali nazývat neúrazovými zraněními. Jednalo se především o popáleniny, zlomeniny, různá krvácení, rány nejrůznějších druhů, končících nejednou i smrtí. Následná šetření odhalovala nejčastěji jako původce úmyslného ubližování někoho ze členů rodiny. Na základě rozsáhlého výzkumu Dr. Kempe (USA) v roce 1962 nazval tento jev „syndrom bílého či týraného dítěte“. Pojem byl posléze rozšířen o pojem Child abuse, tedy zneužití dítěte. Poznatky o pasivním psychickém a emocionálním týrání pomohly formulovat druhou část syndromu – zanedbávání (Child neglect) (Hanušová, 2005).

1.2 Příčiny a zjišťování syndromu CAN

Odpovědí na základní otázku, proč lidé (nejčastěji rodiče) dětem ubližují a škodí jim, je dle Dunovského (1995) ve snaze uspokojit různé nutkání, frustrace, tenze a též psychopatologické sklony pachatele. Také nelze opomenout přenos špatného zacházení s dítětem z jedné generace na druhou – tedy týrané dítě, rovná se v budoucnu týrající rodič. Dále je třeba zmínit samotnou zranitelnost dětí, která vyplývá z jejich závislosti, bezmocnosti a snahy přizpůsobit se té které situaci, třebaže je pro ně velmi nepříznivá.

Bentovim (1998) považuje za jeden z velmi důležitých faktorů mezigenerační přenos násilí - čím většího násilí se rodiče dopouštějí na dětech, tím hrubější jsou poté tyto děti ke svým sourozencům. Čím hrubější jsou manželé na své manželky, tím více je manželka hrubá na své děti. Násilí prožité v dětství se opakuje o generaci později. Míra následujícího násilí je podmíněna intenzitě a délkou týrání a zneužívání.

K identifikaci CAN musí být splněna základní podmínka příčinné souvislosti mezi aktivitou pachatele vůči dítěti a buď nepřímými nebo přímými následky této aktivity pro stav a vývoj dítěte, anebo jednotlivé oblasti jeho života. V případě zjištění tohoto vztahu je potvrzena také příslušná diagnóza syndromu CAN. V historii bylo pochopení této souvislosti jedním z největších problémů. Při neobvyklých poraněních dítěte se hledaly příčiny často ve vrozené zranitelnosti – např. zvýšená lomivost kostí, zvýšená krvácivost, poranění po porodu apod., nikoli poranění jako následek násilí od nejbližších – tj. rodičů (Dunovský, 1995).

Přestože syndrom CAN obsahuje činy spáchané na dítěti jinou osobou, je smutný fakt, že nejvíce jsou týrané a zneužívané děti právě v primární rodině těmi nejbližšími – rodiči. Tím je zásadně porušeno základní bezpečí dítěte. Děti jsou pak odkázané na pomoc jiných lidí, přičemž jedinou jejich nadějí může být vnímavost okolí, zájem laiků i odborníků, kteří mohou přijít do styku s týraným, zneužívaným či zanedbávaným dítětem (Dušková, 2004).

Tělesné týrání aktivní povahy zahrnuje poranění v důsledku bití, kopání, řezání, opáření, popálení, kousání, kroucení a svazování končetin, případně nezabránění takovému násilí. Další skupinu tvoří děti, které nemají známky přímého poranění na těle, ale byly vystaveny trýznění, jehož původem bylo dušení či trávení, popř. jiné podobné násilí (Dunovský, 1995).

Většina jmenovaných způsobů tělesného týrání zanechává zjevné známky poranění na těle, na jejichž základě je možno týrání diagnostikovat. Ale v případech dušení nebo trávení nejsou bezprostředně známky tělesného týrání viditelné (Pöthe, 1996).

Fyzické týrání pasivního charakteru obsahuje nedostatečné uspokojení nejdůležitějších tělesných potřeb dětí, přičemž nelze opomenout návaznost na psychické a sociální potřeby. Jedná se o úmyslné i neúmyslné nepečování při závažných psychických poruchách nebo značné nedospělosti rodičů. Výsledkem mohou být poruchy v prospívání dítěte (neorganického původu – nedostatečné výživa), zanedbanost, nedostatek zdravotní péče, nedostatečné rozvinutí schopností dítěte, nedostatečná péče o „tělesné statky“ dítěte (ošacení, ochrana, přístřeší) (Dunovský, 1995).

Tělesné týrání nepochybně způsobuje fyzickou bolest, ale jeho důsledky v oblasti psychiky dítěte bývají trvalejší a závažnější. U fyzicky týraných dětí zůstávají trvalé následky tělesného poškození, které bývají spojené s poruchami ve sféře psychického zdraví (Dunovský, 1995).

Psychické týrání

Psychické týrání znamená takové způsoby jednání s dítětem a zacházení s ním, které vedou k narušení všestranného rozvoje jeho osobnosti, zdravého vývoje a ke snižování sebehodnocení dítěte. Psychické týrání mívá mnoho podob, přičemž většina dětí bývá vystavena kombinaci vícero z nich. Typické formy psychického týrání jsou: opakované ponižování dítěte, užívání častých nadávek, snižování sebehodnocení dítěte, zastrahování, požadování neadekvátních výkonů, izolace od vrstevníků, nepřijetí dítěte v rámci rodiny, nepřiměřené požadavky na vykonávání domácích prací, požadování nadměrných výkonů (ve škole), které přesahují možnosti dítěte (Fraňková, 2004).

Dělení psychického týrání dle Krejčířové (2007):

- Pohrdání – ponižování, hrubé nadávky, zdůrazňování neschopnosti, posměch, zavrhování
- Terorizování – hrozba tělesného ublížení nebo zabití, přihlížení násilí v rodině
- Izolování – bránění komunikaci a styku s vrstevníky či dospělými, zavírání ve sklepě, na záchodě, tmavé místnosti na delší dobu
- Korumpování – povzbuzování k antisociálnímu chování, k požívání alkoholu, k užívání drog, využívání dětí k hlídání mladších dětí („role náhradního rodiče“)
- Odpírání emoční opory – psychologická nedostupnost, ignorace dítěte a jeho pokusů o interakci („dej mi pokoj“, „nemám čas“...)

Psychické týrání je závažnou oblastí syndromu CAN a liší se od diagnostiky fyzického a sexuálního zneužívání především tím, že nezanechává viditelné stopy na těle a „šrámy“ na duši se jen velmi těžko prokazují, o to hlouběji se však vrývá do dětské duše (Fraňková, 2004).

Sexuální zneužívání

Sexuální zneužívání znamená jakékoliv využití dítěte pro uspokojení sexuálních potřeb, případně vyvolání vzrušení zneuživatele či jiné osoby a vystavení dítěte takovému chování, které popsaný úmysl naplňuje (Dušková, 2004).

Sexuální zneužití se dle Hanušové (2006) dělí na:

- Kontaktní:
 - *nepenetrativní aktivity a penetrativní aktivity*
- Nekontaktní:
 - *verbální sexuální návrhy, sexuální exploatace dítěte, expozice genitálu, exhibice před dítětem, pornoprodukce, voyerismus*

Vzdáleněji podle vztahu zneužívatele k oběti na:

- Intrafamiální – zneužití příbuznou osobou, incest
- Extrafamiální – zneužití známou, nepříbuznou osobou
 - zneužití neznámou osobou

Kromě jmenovaných forem sexuálního zneužívání nelze opomenout problematiku komerčního zneužívání dětí (dětská pornografie, dětská prostituce a sexuální turistika) (Hanušová, 2006).

Dle četných výzkumů prováděných v České republice se počty sexuálně zneužívaných dětí odhadují na každou čtvrtou dívku a každého šestého chlapce, kteří během svého dětství prožili přinejmenším jednu ataku sexuálního zneužití (Dušková, 2004). Často se veřejnost domnívá, že sexuální napadení způsobují neznámé osoby. Ve skutečnosti ale z 85% dítě zneužije osoba, kterou zná. Místo fyzického násilí zneuživatel používá podplácení a hrozby a ve většině případů se nejedná o nečekaný výpad, ale situace se vyvíjí postupně po určitou dobu a dochází k ní opakovaně (Adamsová, 1997).

Syndrom přizpůsobení

Odborníci se při vyšetřování, odhalování a diagnostikování zajímali nejen o samotný akt sexuálního zneužití, ale také o to, co se s dítětem stane, jestliže se někomu svěří a jeho situace se začne prověřovat. V mnoha případech bylo až zarážející, že děti svá tvrzení po čase odvolávaly. C. R. Summit tento jev nazval **syndromem dětského přizpůsobení pohlavnímu zneužití**. Upozornil na to, že při odhalení CSA (Child Sexual Abuse = sexuální zneužívání) se děti znovu setkávají s druhotným zneužíváním a zraňováním. Při konfrontaci prožitku s realitou je dítě v nevýhodě, často se mu nevěří, je tak připraveno o důvěryhodnost a může být označeno za viníka. V psychologii přežití oběti je zásadním okamžikem přijetí budoucnosti. Jestliže je dítě obtěžováno vlastním otcem (případně mužem v roli rodiče) a odmítnuté matkou, zůstává psychologicky opuštěné a bezmocné (Halfarová, 1995).

Syndrom přizpůsobení pohlavnímu zneužívání dle Summita se skládá z pěti fází (In Halfarová, 1995):

1. Utajování

Dítě není připraveno na možnost obtěžování. A většinou je na obtěžujícím závislé.

2. Bezmocnost

3. Svedení a přizpůsobení

Sexuální zneužívání není jednorázovou záležitostí. Jedinou možností dítěte je přijmout skutečnost a podřídit se jí. Situaci dítě v sobě zpracovává tak, že samo sebe viní z jejího vyprovokování a snaží se získat zpátky lásku a přijetí.

4. Opoždění, konfliktní a nespravedlivé odhalení

Dítě si tajemství nechává pro sebe a až opožděně je ohlásí, což se jeví nevěrohodně.

5. Odvolání výpovědi

Z počátečního impulsu výpovědi zůstává rozpor mezi vinou a povinností chránit rodinu. Dítě má pak strach ze zavržení rodinou, z výsledků. Proto připustí, že si historiku vymyslelo.

Příznaky a projevy sexuálně zneužitých dětí

Prožité psychické trauma má krátkodobé a dlouhodobé následky. Nejnápadnějšími krátkodobými příznaky jsou strach, pocity viny a hanby, úzkost, deprese, nízká sebeúcta. Dítě postupně přestává věřit dospělým. Často dochází k nápadným změnám v chování a zhoršení školního prospěchu. Ze somatických potíží se objevují stížnosti na bolesti hlavy, břicha, enuréza, poruchy spánku, příjmu potravy a regresivní chování. K nejvíce nápadným příznakům se řadí nepřiměřené sexuální chování, sebepoškozující a sebevražedné jednání. Mezi dlouhodobé následky pohlavního zneužívání patří také asociální porucha chování (Halfarová, 1995).

Zanedbávání

Zanedbávání je dle Krejčířové (2007, s. 24) definováno jako: „Vážné opomíjení rodičovské péče nezbytné pro tělesný a duševní vývoj dítěte. Bývá dále děleno na zanedbávání tělesné, zdravotní, výukové či kulturní a emoční (psychická deprivace)“.

Zanedbávaným dítětem se dle Matějčka (1995) v pojmu CAN míní dítě, které se ocitlo v situaci vážného ohrožení nedostatečnou stimulací podněty, které jsou důležité k zdravému fyzickému i psychickému rozvoji dítěte.

Zanedbávání dítěte může také znamenat jeho poškozování nedostatečnou aktivitou rodičů a omezení interakce mezi rodiči a dítětem, což se projeví - deprivací (Vágnerová, 1999). Deprivaci definujeme jako důsledek životních podmínek, při kterých nejsou uspokojovány základní psychické potřeby dítěte v náležité míře a po dosti dlouhou dobu. Pokud se dítě dostane do takové situace a je v ní udržováno, může dojít k ohrožení jeho duševního zdraví a celého jeho dalšího psychického vývoje (Langmeier, 1974).

Formy zanedbávání dle Hanušové (2006):

- Tělesné zanedbávání – je chápáno jako neuspokojování tělesných potřeb dítěte, což zahrnuje neposkytování přiměřené výživy, přístřeší, oblečení, zdravotní péče a ochrany před zlem.
- Citové zanedbávání – znamená neuspokojování citových potřeb dítěte, a to v projevech náklonnosti a pocitu dítěte, že někam patří
- Zanedbávání výchovy a vzdělání – je pojato jako neposkytnutí dítěti možnost, aby dosáhlo naplnění svého plného vzdělanostního potenciálu, a to např. neustálou absencí ve škole, dětskou prací v domácnosti i mimo ni.

Šikana

Šikana je popisována jako sociálně patologický jev, který je nebezpečný a je při něm omezována zvláště osobní svoboda a svoboda rozhodování. Je ponižována lidská důstojnost, čest a často bývá jedincům ubližováno na zdraví nebo majetku. O šikaně hovoříme pouze v případě, je-li oběť z jakéhokoliv důvodu bezbranná (fyzický nebo psychický handicap, izolovanost v kolektivu, neobratnost.....) a jedná-li se tedy o asymetrickou agresi (Lovasová, 2005).

V českém právním řádu neexistuje definice šikany (Lovasová, 2005), a proto Ministerstvo školství ČR reagovalo na potřebu jejího řešení vydáním metodického pokynu MŠMT č. 28 275/2000-22, kde je šikana vymezena jako:

„Šikánování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrožit nebo zastrašovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Je to cílené a obvykle opakované užití násilí jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí druhé osobě, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako nápadné přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků.“

Dle Koláře (2000) je šikánování postupně se vyvíjející proces, který má pět stadií:

Ostrakismus

Jedná se o mírné, většinou psychické formy násilí, při kterém je jednotlivec neuznáván, neoblíben, izolován, často zesměšňován a pomlouván.

Fyzická agrese a přitvrzování manipulace

Agresor přitvrzuje a testuje, kam až může zajít. Již v této fázi se manipulace přitvrzuje a začíná se objevovat drobná fyzická agrese. Dochází k tzv. scapegoatingu - upevňování sounáležitosti skupiny proti oběti. Zážitek agresora vyvolává prolomení zábran a pocit uspokojení a začíná agresivní chování opakovat.

Vytvoření jádra

Jedná se o klíčový moment, ve kterém se rozhodne, jestli se počáteční stadium šikany převáží do stadia pokročilého. Šikánování nabývá na organizovanosti - skupina se rozděluje na podskupiny – rozdělují se role. Jestliže se v této fázi nevytvoří pozitivní podskupina, stane se šikana normou skupiny.

Většina přijímá normy

Ve čtvrtém stadiu šikany jsou normy agresorů přijaty většinou a následkem toho dochází ve skupině k proměně – chování agresorů se stává zákonem pro ostatní, kteří ze strachu, aby se sami nestali obětí, poslouchají, případně posluhují. Členové skupiny, kteří se doposud nezapojovali se začínají aktivně podílet na šikaně.

Totalita neboli dokonalá šikana

Poslední stádium šikany se vyznačuje tím, že normy agresorů jsou přijaty nebo respektovány všemi členy skupiny a dochází k plnému nastolení totalitní ideologie šikanování. Žáci jsou rozděleni na dvě sorty – „otrokáře“ a „otroky“. Agresoři sebe sama prohlašují za nadlidi, krále apod. a využívají na svých obětech všechno, co se využít dá - od peněz po školní vědomosti. Významným důkazem moci nad oběťmi je to, že jim agresoři způsobují bolest, znásilňují je všemi způsoby, přičemž poškozování nejsou schopni se bránit. Čas pracuje pro zdokonalování násilí. Ve skupině naprosto zvítězí zlo, které je nápadně podobné fašismu.

Dítě, které je systematicky zesměšňováno a ponižováno, bito či vydíráno žije neustále ve strachu z ohrožení a dalšího ubližování. Pocity strachu postupně přecházejí do trvalé úzkosti a deprese. Dítě má potom problémy s usínáním, nočním probouzením, nočními můrami, bolestmi hlavy, břicha nebo zvracením. Poslední jmenované příznaky se často projevují před odchodem do školy. Následkem dlouhodobého šikanování je nízké sebevědomí s hlubokými pochybnostmi o vlastní hodnotě. Deprese a pocity osamělosti mohou vést k tomu, že si dítě sáhne na život (Pöthe, 1996).

Zvláštní formy CAN

*Systémové týrání (= **druhotné zneužívání a ponižování**)*

Jedná se o formu týrání, která je působena systémem, jenž byl zřízen pro pomoc a ochranu dětí a jejich rodin a jemuž jsou vystaveny. Dítě je tímto systémem péče poškozováno, přestože by mu měl prvotně pomáhat. Tato forma se týká nedostatečné péče o děti problémových a dysfunkčních rodinách, případně špatné či nedostatečné péče v denních zařízeních, ve školách. Systém řeší problém tím, že automaticky dítě odebírá z rodiny bez poskytnutí potřebné podpory a pomoci. Systémové týrání, případně zneužívání se označuje též jako druhotné ubližování (sekundární viktimizace). Po prvním poškození dítěte může následovat druhotné týrání, způsobené právě těmi, kteří by měli dítě chránit a po prožitém traumatu zamezit další újmě. Patří sem také celá řada zbytečných a opakovaných vyšetření nejrůznějšími odborníky, kteří nerespektují přístup orientovaný na zájmy dítěte (Dunovský, 1995).

Organizované zneužívání dětí

Organizované zneužívání dětí lze charakterizovat jako zneužití mnoha pachatelů, kteří se spojují za dosažení tohoto cíle. Organizovanost přesahuje hranice města, země nebo kontinentu (Dunovský, 1995).

Obecně se uvádí, že je tento zvláštní typ syndromu CAN tvořen (Dunovský, 1995):

- společenstvím zneuživatelů nebo jejich propojenou sítí; kolektivně se účastní na sexuálních aktivitách s dětmi
- sítí nebo společenstvím zneuživatelů, kteří získávají sami děti k sexuálnímu zneužívání a předávají si je jeden druhému
- prostitucí dětí
- pornografickým kruhem dětí
- jakýmkoliv sexuálním zneužitím, jež bylo způsobeno více než jen jednou osobou

Sexuální turismus

Znamená to, že cizinci přijíždějí do cizí země s úmyslem vyhledat zde dítě k tomu, aby se jím sexuálně uspokojili (Dunovský, 1995).

Sexuální turistika představuje novější jev, který souvisí také se zvyšujícím se počtem lidí, kteří cestují služebně do cizí země a také se zvyšujícím se počtem zahraničních turistů. K rozvoji tohoto jevu dochází zejména v druhé polovině 20. století (Hanušová, 2005).

Münchhausenův syndrom v zastoupení (by proxy)

Tento syndrom těžce postihuje děti a může končit až jejich smrtí. Mají na něm podíl rodiče, kteří si vedle úmyslných otrav různými léky vymýšlejí nejrůznější symptomy a onemocnění tak, aby dítě bylo léčeno a vyšetřováno pro tyto příznaky (Dunovský, 1995).

Rituální týrání a zneužívání

Projevuje se neobvyklými až neuvěřitelnými příznaky, které mají často fantastický nádech a jsou-li popisovány pouze dětmi, bývá jejich věrohodnost zlehčována. Jedná se o rituální zneužívání ať již fyzické, psychické nebo sexuální, které je spojeno s opakovanými aktivitami (rituály), přičemž je toto zneužívání spojováno s náboženskými či nadpřirozenými souvislostmi (Dunovský, 1995).

Problematika odtajnění

Významnou součástí pro to, aby byla řešena a následně vyřešena nepříznivá situace, ve které se dítě nachází, je odtajnění stávajícího stavu. Vyprostit se z nepříznivé situace je pro dítě do určitého věku nemožné, zvláště v případech, kdy primární rodina naprosto selhává a dítě nemá ve své blízkosti jinou osobu, které důvěřuje. Týrání a zneužívání probíhá v delším časovém období a často tak uniká pozornosti okolí, což vede k jeho postupnému rozvoji. Týrané děti bývají často velmi závislé na svých rodičích a než by se snažily o odtajnění, chrání rodiče popíráním týrání. O to více jsou pak odkázané na všímavost okolí. Děti samotné se snaží o zlepšení své situace až kolem dvanáctého roku, kdy mají možnost porovnání poměrů svých s poměry v rodinách vrstevníků (Dušková, 2007). Odhalení situace dítěte bývá v případech, že (Dušková, 2004):

- dítě žádá o pomoc – rodiče, příbuzného, známou osobu (učitele)
- dítě žádá o pomoc – kamarády, vrstevníky, kteří předají informaci dál
- dítě samo vyhledá odbornou pomoc (OSPOD, Linka bezpečí, krizové centrum)
- lidé z okolí dítěte zaregistrují nepříznivou situaci a dají podnět k jejímu řešení
- nepříznivou situaci odhalí někdo v rámci svého profesního působení (lékař, soc. pracovník)

Odhalení nepříznivé situace a její následné řešení je možné jedině tehdy, jestliže osoby, které znají situaci, realizují efektivní kroky, které vedou ke změně stavu.

Možnosti intervence u dětí s CAN

Péče o dětské oběti dle Matouška (2005) zahrnuje zejména řešení otázky, zda je pro dítě v případě prokazaného špatného zacházení v rodině, lépe rodinu opustit, či nikoliv. Je třeba rozhodnout, zda je vhodný další kontakt ohroženého dítěte s primární rodinou. Porovnává se závažnost traumat: trauma ze špatného zacházení kontra trauma ze ztráty kontaktu s nejbližšími, spojené se ztrátou domova. Situace bývá řešena buď odesláním dítěte s jedním rodičem do azylového zařízení, nebo je umístováno do ústavu a pak se případně vrací do své rodiny nebo do rodiny náhradní (např. Klokánek, pěstounské rodiny), anebo v ústavu zůstává do dospělosti. Ideálním řešením je, kdy má dítě možnost být umístěno do náhradní rodiny, kterou zná, cítí se v ní bezpečně a zná prostředí, ve kterém náhradní rodina žije.

Po zajištění ochrany dítěte a zabránění nevhodného zacházení s ním, je důležitá následná psychoterapeutická pomoc, která dítěti umožňuje zpracovat traumatické zážitky. V ČR poskytuje psychoterapeutickou péči dětem postiženým špatným zacházením pouze několik krizových center (Matoušek, 2005).

Vedoucí zásada veškeré péče o děti postižené syndromem CAN je - aby zahrnovala prevenci – tedy účinné předcházení tomuto jevu (Dunovský, 1995).

„Preventivní programy mohou teoreticky mířit na všechny hlavní faktory, o nichž soudobé teorie předpokládají, že determinují špatné zacházení s dítětem. Těmi jsou: osobní výbava rodičů, výchovné strategie rodičů, ekonomické a materiální podmínky života rodiny, podpůrné sítě rodiny, dostupnost zdravotnických a sociálních služeb. Cílovou skupinou preventivních programů mohou být nejen rodiče, ale i učitelé, lékaři, sociální pracovníci a další profesionálové, kteří se mohou dostat do kontaktu s rodinou, v níž by mohlo dojít k ohrožení dítěte“ (Matoušek, 2005).

1.4 Legislativa

„Povinnost státu chránit děti před tělesným, psychickým a sexuálním násilím, chránit jejich zdravý vývoj a právem chráněné zájmy vyplývá pro Českou republiku z řady norem ústavního a mezinárodního charakteru“ (Špeciánová, 2003, s. 28).

1.4.1 Ústavní a mezinárodně právní úprava

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., **Listina základních práv a svobod** je součástí ústavního pořádku České republiky. Základní východiska se zakládají na uznání neporušitelnosti přirozených práv člověka, práv občana a svrchovanosti zákona. Listina základních práv a svobod upravuje základní lidská práva – způsobilost každého mít práva, právo na život, nedotknutelnost osoby, právo nebýt podroben mučení ani krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení, právo na zachování lidské důstojnosti, osobní cti, dobré pověsti. Hlava IV., čl. 32 se věnuje ochraně rodiny a rodičovství. Zdůrazňuje zvláštní ochranu pro děti a mladistvé. Upravuje právo rodičů na péči o děti a jejich výchovu, za podmínek, že nejsou jejich rodičovská práva omezena. Jen rozhodnutím soudu na základě zákona je možné odloučení nezletilých dětí proti vůli rodičů.

Za nejvýznamnější mezinárodněprávní dokument v oblasti syndromu CAN lze považovat **Úmluvu o právech dítěte**, kterou ratifikovala Česká republika v lednu 1991. Úmluva byla jednomyslně přijata 20.11.1989 Valným shromážděním OSN. V platnost vstoupila 2.9.1990. Pro státy, které ji přijaly, je závazná a je jim uložena povinnost zajišťovat dítěti ochranu a péči potřebnou pro jeho blaho (v čl. 3 úmluvy je zaveden ústřední pojem této oblasti – „blaho dítěte“). Úmluva upravuje povinnost konat všechna nutná zákonodárná, správní, sociální a výchovná opatření k ochraně dětí před tělesným, duševním násilím, zneužíváním, zanedbáváním, trýzněním nebo vykořisťováním.

Mezi další významné dokumenty oblasti péče o děti počítáme především Všeobecnou deklaraci lidských práv, Úmluvu o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, Úmluvu o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení, Evropskou sociální chartu a Evropskou úmluvu o osvojení dětí.

1.4.2 Sociálně právní ochrana

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, koncentruje sociálně-právní ochranu dětí do uceleného předpisu, zejména z hlediska působnosti orgánů, vykonávajících sociálně-právní ochranu. Jejich činnost je propojena především s právní úpravou ochrany dětí uvedenou v zákoně č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů. Zákon č. 359/1999 Sb. vysvětluje sociálně-právní ochranu dětí jako ochranu práva dítěte na zajištění práva na život, jeho příznivý vývoj, na rodičovskou péči a život v rodině, na identitu dítěte, svobodu myšlení, svědomí a náboženství, na vzdělání, zaměstnání a zahrnuje též ochranu dítěte před jakýmkoliv tělesným či duševním násilím, zanedbáváním, zneužíváním nebo vykořisťováním. Poskytuje se bezplatně dětem mladším 18 let. Zákon definuje základní princip sociálně-právní ochrany dětí, kterým je zájem a blaho dítěte. Zájem dítěte nelze nikdy podřadit zájmům jiným, jako např. zájmům rodičů, rodiny či jiných osob. Také upravuje okruh dětí, na které se sociálně-právní ochrana dětí především zaměřuje. Jedná se o děti, jejichž rodiče zemřeli, nevykonávají či zneužívají práva plynoucí z rodičovské zodpovědnosti, neplní povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti, děti, na kterých byl spáchán závažný trestný čin anebo děti, které vzhledem ke svému jednání nebo chování zvýšenou ochranu a pomoc potřebují.

Zákon také zajišťuje dětem právo obrátit se na příslušné orgány bez vědomí zákonných zástupců a vyjadřovat se ke svým záležitostem, jestliže jsou projednávány. Určuje

kompetentnost každého upozornit na skutečnosti, při kterých došlo ke zneužití rodičovské zodpovědnosti, anebo na situace, které dítě ohrožují či narušují. Účelem zákona je chránit děti, kterým je ubližováno nebo nejsou dodržována a chráněna jejich práva.

V zákoně se též uvádí možnost využití služeb zařízení pro děti, které vyžadují okamžitou pomoc a dětem, které se ocitly bez jakékoliv péče nebo je případně vážně ohrožen jejich život nebo příznivý vývoj, anebo jde-li o děti týrané, zneužívané nebo o děti, jejichž základní práva jsou závažným způsobem ohrožena. S tímto je spjat institut předběžného opatření § 76a) občanského soudního řádu, kde je uvedeno, že obecní úřad obce s rozšířenou působností je v těchto případech povinen podat návrh na předání dítěte do péče jiné osoby či institucí. **Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině**, ve znění pozdějších předpisů (jeho nejvýznamnější novela č. 91/1998 Sb.). Tento zákon je důležitou právní normou v souvislosti s problematikou syndromu CAN. Ve své druhé části vymezuje rodičovskou zodpovědnost, zabývá se jejím omezením, pozastavením a zbavením. V § 43 tohoto zákona je stanoveno učít soudem výchovná opatření, vyžaduje-li to zájem na řádné výchově dítěte a neučinil-li tak orgán sociálně-právní ochrany dětí. Přímo se uvádí, že jestliže se dopustil rodič úmyslného trestného činu proti svému dítěti, soud posoudí, zda jsou důvody pro zahájení řízení o zbavení rodičovské zodpovědnosti. V § 46 je uvedeno, že v případě, že je výchova dítěte vážně ohrožena nebo narušena a jiná výchovná opatření nevedla k nápravě nebo jestliže z jiných závažných důvodů nemohou rodiče výchovu dítěte zabezpečit, může soud nařídit ústavní výchovu. V případě, že je to v zájmu nezletilého dítěte nutné, může soud nařídit ústavní výchovu a to i v případě, že jiná výchovná opatření nepředcházela. Ze závažných důvodů může soud prodloužit ústavní výchovu až na jeden rok po dosažení zletilosti. Dále dle § 45 tohoto zákona, může svěřit soud dítě do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, jestliže tato skýtá garanci jeho řádné výchovy a se svěřením do své péče souhlasí. Při výběru vhodné osoby dává soud přednost obvykle příbuznému dítěte.

1.4.3 Trestně právní úprava

Osoba trestně odpovědná se týráním, zneužíváním či zanedbáváním dítěte dopouští činu který, podle **zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon**, ve znění pozdějších předpisů, může naplnit znaky skutkové podstaty několika trestných činů. Především se jedná o trestný čin týrání svěřené osoby, zanedbání povinné výživy, ohrožování výchovy mládeže, pohlavního

zneužívání, znásilnění, opuštění dítěte, únosu, obchodování s dětmi, svádění k pohlavnímu styku, vraždy, vraždy novorozeného dítěte matkou, ohrožování mravnosti, kuplířství.

Dále dle § 167 trestního zákona se jedná o nepřekážení trestného činu a neoznámení trestného činu podle § 168 tohoto zákona. Při nepřekážení trestného činu je uvedeno, že kdo se dozví o tom, že někdo připravuje či páchá trestný čin např. týrání svěřené osoby, vraždy, pohlavního zneužívání, znásilnění a spáchání nebo dokončení takového činu nepřekazí či neoznámí, bude potrestán odnětím svobody. Pouze pro trestný čin pohlavního zneužívání není dána oznamovací povinnost.

Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, upravuje přestupky na úseku práce a sociálních věcí a ve vztahu k ochraně dětí ohrožených týráním a zanedbáváním je důležitý zejména přestupek ponížení lidské důstojnosti nezletilého dítěte, použije-li vůči němu nepřiměřené opatření, ponechání dítěte bez náležitého dozoru a zneužívání dítěte k nepřiměřeným fyzickým pracím.

Dále je nezbytné se také zmínit o **zákonu č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže**, o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy uvedené v trestním zákoně, opatření ukládaná za takové protiprávní činy, postup, rozhodování a výkon soudnictví ve věcech mládeže.

V souvislosti s tímto zákonem je vhodné uvést také **zákon č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě**, ve znění pozdějších předpisů, ve kterém je upravena péče probační a mediační služby, která věnuje zvláštní péči mladistvým obviněným a obviněným ve věku blízkém věku mladistvých, podílí se na ochraně práv osob poškozených trestnou činností, koordinaci sociálních a terapeutických programů mladistvých obviněných a účastní se také na prevenci trestné činnosti.

2 PREVENCE

Jak vyplývá ze zkušeností se všemi formami CAN, ale také z přehledu světové literatury je zřejmé, že se prevence stává vedoucím pojmem veškeré snahy o nápravu (Dunovský, 1995). „Preventivní programy mohou teoreticky mířit na všechny hlavní faktory, o nichž soudobé teorie předpokládají, že determinují špatné zacházení s dětmi. Těmi jsou: osobnostní „výbava“ rodičů, výchovné strategie rodičů, ekonomické a materiální podmínky života rodiny/domácnosti, podpůrné sítě rodiny, dostupnost zdravotnických a sociálních služeb“. (Matoušek, 2005, s. 37)

2.1 Primární prevence

Dle definice Světové zdravotnické organizace primární prevence znamená počínat si tak, aby k určitému neblahému společenskému jevu nedocházelo – předejít tedy jeho vzniku, potlačit ho v zárodku, nedat mu žádnou příležitost. Pro týrání, zneužívání a zanedbávání dítěte je typické, že se zachytí jen to, co je zjevné, co se již stalo. Je však jasné, že pod tímto viditelným vrcholem je mnohem silnější vrstva patologie potenciální (to, co je teprve připraveno stát se zjevným, v případě, že budou podmínky příznivé). Tato patologie je teprve v pravděpodobnosti a prozatím reálně neexistuje. Má formu rizika, které může, ale také nemusí být uskutečněno. Primární prevencí se pak rozumí zabránit tomu, aby k riziku docházelo (Matějček, 1995).

Veškerá opatření, která jsou v rámci primární prevence prováděna a uplatňována rozlišujeme do tří skupin (Matějček, 1995):

- působení zaměřené na širokou veřejnost
- působení zaměřené na rodiče a vychovatele (i na ty, kdo se na rodičovství nebo profesionální vychovatelství připravují)
- působení zaměřené na odborné pracovníky

2.2 Sekundární prevence

Sekundární prevence má za cíl vyhledávat rizikové skupiny obyvatelstva - rizikové dospělé, rizikové děti a rizikové životní situace ve vztahu k syndromu CAN (Vaníčková, 1999).

Ve spojitosti s problematikou CAN se za sekundární prevenci považuje (Matějček, 1995):

- zejména vytipování rizikových skupin obyvatelstva a rizikových životních situací, při kterých nejspíše k týrání, zanedbávání nebo zneužívání dítěte může docházet
- cílené, programové působení na jmenované skupiny lidí a na uvedené situace tak, aby se riziko syndromu CAN snížilo na minimum

2.3 Terciální prevence

Prevence terciální nastupuje ve chvíli, kdy již k aktu násilí nebo k jinému poškození dítěte došlo, a je třeba zajistit, aby se tento jev již neopakoval a aby dítě nebylo dále poškozováno. Poškození, ke kterému již došlo, je třeba ve svých důsledcích omezit na minimum (Vaníčková, 1999).

Detekce syndromu CAN a jeho registrace

Detekce syndromu CAN probíhá hlášením události nebo cíleným vyhledáváním jednotlivým případů v rovině odborných služeb státních, komunálních nebo charitativních. Terciální prevence probíhá při běžné činnosti pracovníků v oborech zabývajících se dítětem, kteří se snaží zvýšenou pozorností problém objevit a podle potřeby a situace zasáhnout (Vaníčková, 1999).

Ti, kdo se stali svědky špatného zacházení s dítětem nebo se o něm nějakým způsobem dozvěděli mají za povinnost podat oznámení. Tato povinnost je uložena zákonem, ale ne každý jí plní (Vaníčková, 1999).

3 VYBRANÉ MOŽNOSTI POMOCI DĚTEM TÝRANÝM, ZNEUŽÍVANÝM A ZANEDBÁVANÝM

3.1 Dětské krizové centrum

Dětské krizové centrum (dále DKC) bylo založeno v roce 1992 z iniciativy sociálních pediatrů v čele s prof. MUDr. Jiřím Dunovským, DrSc. Založeno bylo jako klinické pracoviště, které se jako první v ČR zaměřovalo na detekci, diagnostiku a terapii syndromu CAN a v tomto duchu pokračuje a rozvíjí se dodnes. DKC vzniklo původně jako součást SOS dětských vesniček a v roce 1994 získalo právní subjektivitu jako občanské sdružení, kterého původní název byl Sdružení proti násilí na dětech (Dušková, 2004).

3.1.1 O sdružení

Dětské krizové centrum je neziskové sdružení, provozované stejnojmenným občanským sdružením, které bylo pod původním názvem Sdružení proti násilí na dětech registrováno Ministerstvem vnitra ČR dne 15. září 1994. Změna názvu proběhla v listopadu 2000. Cílem sdružení je zejména finanční podpora a zabezpečení činnosti Dětského krizového centra a jeho Linky důvěry a Internetové linky důvěry. Sdružení usiluje o naplňování Úmluvy o právech dítěte, kterou přijala v roce 1989 Organizace spojených národů v New Yorku a ČSFR ji ratifikovala v roce 1990. DKC je tvořeno týmem psychologů, sociálních pracovníků, terapeutů. Spolupracuje s dalšími odborníky - dětskými psychiatry, pediatry, sexuology, psychiatry pro dospělé, gynekology, orgány péče o dítě, vyšetřovateli, kriminalisty, soudci a dalšími specialisty (www.dkc.cz)

Při práci DKC vychází z pověření Ministerstva práce a sociálních věcí z 31. srpna 2000 k výkonu sociálně-právní ochrany dětí v rozsahu (www.dkc.cz)

- vyhledávání dětí, na které se sociálně-právní ochrana zaměřuje
- pomoc rodičům při řešení výchovných nebo jiných problémů souvisejících s péčí o dítě
- poskytování nebo zprostředkovávání poradenství rodičům při výchově a vzdělávání dítěte a při péči o dítě zdravotně postižené
- pořádání přednášek a kurzů zaměřených na řešení výchovných, sociálních a jiných problémů souvisejících s péčí o dítě a jeho výchovu

- činnost zaměřenou na ochranu dětí před škodlivými vlivy a předcházení jejich vzniku
- zřizování a provoz zařízení odborného poradenství pro péči o děti
- zřizování a provoz zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

3.1.2 Působnost Dětského krizového centra (Dušková, 2004)

Diagnostika

Je prováděna na několika úrovních:

- Specifická diagnostika syndromu CAN – po dohodě s rodiči bývá často prováděna v těsné spolupráci s orgány činnými v trestním řízení. V DKC probíhají neopakovatelné úkony – výslechy dětí (psychologem DKC) v ozvučené místnosti, s možností pořídit videozáznam z vyšetření, která probíhají za jednocestným zrcadlem. Za zrcadlem mohou být přítomni policisté, vyšetřovatel, soudce, obhájce, sociální pracovník OSPOD. Výslechy se vedou šetrně, je brán zřetel na psychický stav dítěte, věk a komunikační dovednosti.
- Standardní psychodiagnostika – zaměřuje se na aktuální stav dítěte, dopad traumatu na jeho psychiku, rozpoznání rozvoje psychických poruch či onemocnění, které vznikly v souvislosti s prožitým traumatem. Dále zde probíhá diagnostika funkčnosti rodiny.

Psychoterapie

Je určena pro klienty, kteří nezvládají silný emoční zážitek či trauma vlastními silami a intenzita prožitku překračuje snesitelnou míru. Také je pro klienty, kterým hrozí psychické vyčerpání a bez odborné pomoci u nich nastává riziko rozvoje psychických poruch. Terapie navozuje proces žádoucích změn v chování, prožívání a vztazích dítěte nebo dospělého klienta prostřednictvím terapeutických metod. Cílem je podpora, usnadnění přijmutí a adaptace na novou situaci, emoční zvládnutí traumatu, odžití si traumatu, porozumění svému Já. Terapie v DKC probíhá v rovině podpůrné psychoterapie, krátkodobé či střednědobé. Terapii obvykle absolvuje dítě samo, avšak v případech, kdy lze očekávat, že to bude mít příznivý dopad na dítě, je možné, aby se terapie účastnil také

rodič, který je společně s dítětem vystaven neadekvátní psychické zátěži v souvislosti s traumatem.

Terapeuti v DKC jsou absolventy akreditovaných psychoterapeutických výcviků a pracují pod odbornou supervizí.

Krizová intervence

Krizová intervence je v DKC poskytována i bez předchozího objednání, probíhá ambulantní formou v pracovní době DKC nebo prostřednictvím non-stop distanční Linky důvěry.

Poradenství

Poradenství je určeno pro klienty, kteří se nacházejí v situaci, jež je pro ně nová a tudíž pro ni nejsou vybaveni dostatečným množstvím informací. Zvýšení informovanosti klienta se zvýší jeho kompetence adekvátně rozhodovat o sobě, o svém dítěti, o rodině. DKC nabízí poradenství v oblasti jak sociálně-právní, tak psychologické, které zahrnuje také výchovné poradenství.

Dlouhodobé sledování

Dlouhodobé sledování se uplatňuje u dětí s psychickými poruchami nebo u dětí ohrožených ve vývoji, které se nacházejí ve zvláště nepříznivé situaci. Je nebezpečí rozvoje psychických potíží i po delší latenci a dlouhodobé sledování vede ke včasnému rozpoznání zhoršujícího se stavu dítěte.

Detekce

Detekcí se snaží DKC vyhledávat týrané, zneužívané, zanedbávané děti a děti v ohrožujících situacích. Detekci provádějí všichni pracovníci DKC a Linky důvěry. Včasná detekce umožní, aby nastaly změny v životě dítěte a případně zabránil rozvoji syndromu CAN.

Právní poradenství

Je zaměřeno na problematiku sociálně-právní ochrany dítěte a je určeno pro klienty, kteří potřebují konzultaci s právníkem, aby si rozšířili okruh možných řešení. Podmínkou je přímá souvislost konzultovaného problému s potřebami a zájmy dítěte.

Řízený styk dítěte s rodinou

Řízený styk dítěte s rodinou je v DKC realizován v případech, kdy je potřeba přítomnost další osoby při styku. Důvodem může být nízký věk dítěte, odmítání rodiče dítětem, hluboce nerušený vzájemný vztah mezi dítětem a rodičem. Nezbytné je zajištění bezpečných podmínek pro dítě, zejména z hlediska emočního a fyzického. Součástí této služby jsou průběžné konzultace pracovníků s rodiči.

Další činnosti DKC

- Návštěvní činnost v rodinách
- Odborné posuzování
- Mediace, společná setkání
- Odborné doprovázení
- Případové konference
- Školící pracoviště

3.1.3 Supervize v DKC

Supervize je v DKC pracovníkům poskytována z důvodu prevence syndromu vyhoření a k zajištění kvality poskytovaných služeb. Slouží jako nástroj k očištění se od emocí a neodbytných myšlenek (Chválová, 2004).

Supervize v DKC probíhá v několika rovinách:

- Individuální případová
- Skupinová případová
- Týmová supervize
- Managerská supervize

3.2 Linka bezpečí

Linka bezpečí (LB) byla uvedena do provozu 1.9.1994 jako linka telefonické krizové intervence. Jejím zprovoznění předcházelo založení Sdružení Linka bezpečí dětí a mládeže. Hlavním partnerem LB je sdružení Nadace Naše dítě, která financuje většinou část aktivit Sdružení (www.linkabezpeci.cz).

Zpočátku mohly na první telefonní číslo Linky bezpečí zdarma volat pouze pražské děti. Mimopražské, tuto pomoc zdarma neměly. Od počátku roku 1997 mohou volat na telefonní číslo 800 155 555 zdarma děti z celé České republiky (Český Telecom se stal generálním partnerem linky a umožnil tak volání zdarma). V roce 2001 zahájila provoz *Internetová linka bezpečí*, kam se děti mohou obrátit prostřednictvím e-mailového spojení a *Chat Linka bezpečí*. Tyto linky jsou určeny dětem, které nemohou využít telefonického spojení (např. se nachází v zahraničí, nebo mají zdravotní handicap). Rovněž v roce 2001 byla uvedena do provozu *Rodičovská linka*, která je určena dospělým, kteří se chtějí poradit s výchovou svých dětí. V roce 2003 vznikla *Linka vzkaz domů*, pro děti na útěku a děti pohřešované (www.linkabezpeci.cz).

3.2.1 O sdružení (www.linkabezpeci.cz)

Sdružení bylo založeno za účelem pomoci dětem a mladým lidem v obtížných životních situacích a pro pomoc při řešení každodenních starostí a problémů. Sdružení je akreditováno v rámci systému sociálně-právní ochrany dětí v České republice a je členem celosvětové asociace dětských linek důvěry Child Helpline International.

K naplňování poslání Linky bezpečí slouží linky krizové intervence, které Sdružení provozuje:

Linka bezpečí 116 111

Linka bezpečí je bezplatná telefonická linka krizové pomoci pro děti a mladistvé (do 18 let, studenti do 26 let), kteří se nacházejí v tíživé životní situaci, kterou nemohou nebo nedokáží zvládnout vlastními silami. Linka bezpečí je v provozu 24 hodin denně, celý rok. Je dostupná z celé České republiky z pevné linky i z mobilních telefonů zdarma.

Pracovníci Linky bezpečí ctí zásadu anonymity a tak v případě, že klienti nechtějí, nemusí sdělovat osobní údaje.

Konzultanti LB v hovorech s uživateli uplatňují metody telefonické krizové intervence a poradenství. Na začátku hovoru pracovník nejdříve zmapuje situaci volajícího, jeho důvody telefonátu. Na základě formulace problému pracuje společně s uživatelem na jeho řešení. V průběhu hovoru jsou používány techniky aktivního naslouchání, práce s emocemi a techniky vedoucí ke zvratu krizové situace. Při řešení situace je primárně používáno zakotvení volajícího v bezprostředním společenství (příbuzní, sousedé, známí, pedagogové). Jestliže to stav vyžaduje, pracovník LB poskytne uživateli kontakty na jiná odborná pracoviště. Ve zvlášť závažných případech, kdy je nutný aktivní zásah (uživatel dá souhlas), realizuje pracovník LB intervenci na navazující odborná pracoviště dle problematiky. Vyžaduje-li volající po LB intervenci u odborných pracovišť, je nutné, aby o sobě poskytl základní informace (příjmení, jméno, adresu bydliště). V rámci sociálně-právní ochrany dětí nejčastěji předává LB informace sociálním pracovníkům místně příslušných úřadů. Dále také LB spolupracuje s policií ČR, Městskou policií, krizovými centry, rychlou záchrannou službou, azylovými domy, regionálními linkami důvěry, zdravotnickými a školskými zařízeními.

Linka vzkaz domů *bezplatná z pevné sítě 800 111 113*

z mobilu 724 727 777 (tarif dle operátora)

Linka je určena dětem a mladým lidem, které nastalá situace v rodině, ve škole, v ústavním zařízení donutí k útěku, ale i těm, kteří o tomto kroku jen uvažují. Prvotním úkolem Linky vzkaz domů je předání vzkazu rodičům dětí na útěku, které se nechtějí vrátit, ale rády by nechaly svým blízkým zprávu, že jsou zdravý a v pořádku. Pro děti, které by se chtěly vrátit domů, ale nemají odvahu rodičům zavolat, protože se obávají jejich reakce, jsou pracovníci na Lince připraveni zajistit pomoc a nalézt cestu zpátky. V případě, že se dítě nechce domů vrátit, může mu Linka vzkaz domů zprostředkovat umístění v azylovém domě, v krizovém centru nebo v jiném zařízení, kde by našlo prozatím útočiště.

Linka vzkaz domů se přičiňuje svou činností eliminovat pravděpodobnost, že se děti na útěku stanou oběťmi či pachateli trestné činnosti.

Rodičovská linka 840 111 234

Rodičovská linka zajišťuje telefonickou krizovou intervenci a poradenství zejména rodičům, prarodičům a ostatním členům rodiny, kterým poskytuje pomoc v krizové situaci, jež se týká jejich dětí. Zajišťuje služby v podobě výchovného, rodinného a sociálně-právního poradenství a poskytuje také výchovné poradenství pro pedagogy mateřských, základních a středních škol.

E-mailová poradna Linky bezpečí pomoc@linkabezpeci.cz

E-mailovou poradnu Linky bezpečí mohou využít děti a dospívající, kteří nemají možnost použít telefon, ale mají přístup k internetu. Také je určena pro české děti, které žijí s rodiči v zahraničí, eventuálně pro děti se sluchovou vadou či vadou řeči. Pracovníci Linky bezpečí se snaží odpovídat na dotazy v co nejkratším možném termínu, obvykle do tří pracovních dnů.

Chat Linky bezpečí

Chat Linky bezpečí je určen pro děti, které se nacházejí v těžké životní situaci a je jim méně než osmnáct let nebo pro studenty do šestadvaceti let. Chat je otevřen v pondělí, úterý, čtvrtek a v sobotu od 15 do 17 hodin a od 19 do 21 hodin.

3.2.2 Projekty Linky bezpečí (www.linkabezpeci.cz):

V současné době probíhají projekty:

Projekt „Linka vzkaz domů s finanční podporou NROS – Pomozte dětem!“

Projekt je zaměřen na poskytnutí telefonické krizové pomoci dětem a dospívajícím na útěku z domova či ústavního zařízení, těm, kteří byli z domova vyhozeni, anebo těm, co útěk zvažují.

Projekt „Internet Helpline - poradna pro bezpečný internet“

Jedná se o rozšířenou asistenční službu pro děti a dospívající Internet Helpline jako součást mezinárodního projektu Safer Internet Plus. Služba poskytuje dětem a dospívajícím první pomoc v podobě psychologické a sociální asistence při práci s internetem. Jde o první takto specializovanou linku krizové intervence v České republice.

Projekt „Komplexní systém vzdělávání zaměstnanců Sdružení Linka bezpečí“

Tento projekt si klade za cíl posílení vzdělávacích a rozvojových programů zaměstnanců Sdružení Linka bezpečí a zvyšování kvality poskytovaných služeb.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 SYNDROM CAN VE SPOJITOSTI S LINKOU BEZPEČÍ

4.1 STANOVENÍ CÍLE, METOD VÝZKUMU

Charakteristika výzkumného šetření

Výzkumné šetření navazuje na teoretická východiska. Bylo zaměřeno na zjištění informovanosti dětí základních škol o Lince bezpečí a jejích službách. Záměrem bylo zjistit, zda žáci základních škol znají telefonní číslo Linky bezpečí a možnosti jejího využití, zda se na ní obrátili, komu se svěřili v případě problému a mají-li nějaké povědomí o týrání dětí. Pomocí dotazníkového šetření byli osloveni žáci z šesti základních škol v Praze 12. Výsledky byly zpracovány a bylo ověřeno, zda byl splněn cíl výzkumného

šetření Cíl šetření

Cílem výzkumného šetření bylo zjistit informovanost žáků základních škol významu pojmu „týrání“ a možnostech využití Linky bezpečí.

Dílčí cíle:

- 1) zmapovat povědomí žáků základních škol o Lince bezpečí
- 2) zjistit využití služeb Linky bezpečí žáky a potvrdit, zda dochází k testování Linky bezpečí
- 3) zmapovat informovanost žáků o týrání dětí a co za týrání považují
- 4) zjistit komu by se svěřili, kdyby věděli o tom, že je někdo týrán

4.2 Metody výzkumu

Nástrojem sběru dat byl dotazník, který byl zacílen na žáky základních škol od čtvrté do deváté třídy. Dotazník se skládá z 18 otázek, v úvodu jsou uvedeny instrukce k jeho vyplnění. Otázky jsou uzavřené a polootevřené (dotazník – viz. příloha č. 1). Metodu dotazníku jsem zvolila, protože jsem potřebovala získat data od poměrně velkého množství respondentů, dále z důvodu zachování anonymity dotazovaných (větší pravděpodobnost pravdivých sdělení) a také z důvodu ne příliš vysokých nákladů na jeho

pořízení. Dotazník – je jedna z nejvíce používaných metod, které se používá při kvantitativním výzkumu. Metoda dotazníku spočívá v písemném kladení otázek, na které

respondent (jedinec, který dotazník vyplňuje) odpovídá také písemnou formou. Otázky v dotazníku se dělí na uzavřené (výběr té z nabízených odpovědí, která je pro respondenta nejpřijatelnější), otevřené (respondent se k otázce vyslovuje spontánně) a polouzavřené (poskytuje možnost odpovědi a zároveň umožňuje volné sdělení dotazovaného). Otázky by měly být formulovány jasně, stručně, srozumitelně. Předností dotazníku je získání údajů od velkého množství respondentů v relativně krátkém časové úseku. Nevýhodou mohou být získané spíše povrchní informace, přičemž výzkumník již nemá možnost se zpětně dotazovat nebo prohlubovat zjištěné informace (Chrásková, 2003).

4.3 Charakteristika výzkumného souboru

Výzkumný soubor je tvořen respondenty z řad žáků ve věku 9 až 15 let náhodně vybraných tříd jednotlivých základních škol v Praze 12. Výzkumu se účastnilo šest základních škol v Praze 12 – ZŠ Na Beránku, ZŠ Písnická, ZŠ Rakovského, ZŠ profesora Švejcara, ZŠ Zárubova a ZŠ K Dolům. Tyto základní školy a účast jednotlivých tříd byly vybrány pomocí metody náhodného výběru a to výběrem prostým – losováním.

Výzkumu se zúčastnilo celkem 131 respondentů čtvrtých až devátých tříd.

Z úvodních dvou otázek zaměřených na získání základních informací o respondentech bylo zjištěno pohlaví a věková kategorie zúčastněných.

Výzkumu se účastnilo 131 žáků ve věku 9 – 15 let, z toho bylo 69 chlapců a 62 dívek – tedy celkem vyrovnaný počet osob mužského a ženského pohlaví (viz. tabulka 1).

Tabulka 1 – Počet, věk a složení dotazovaného vzorku žáků

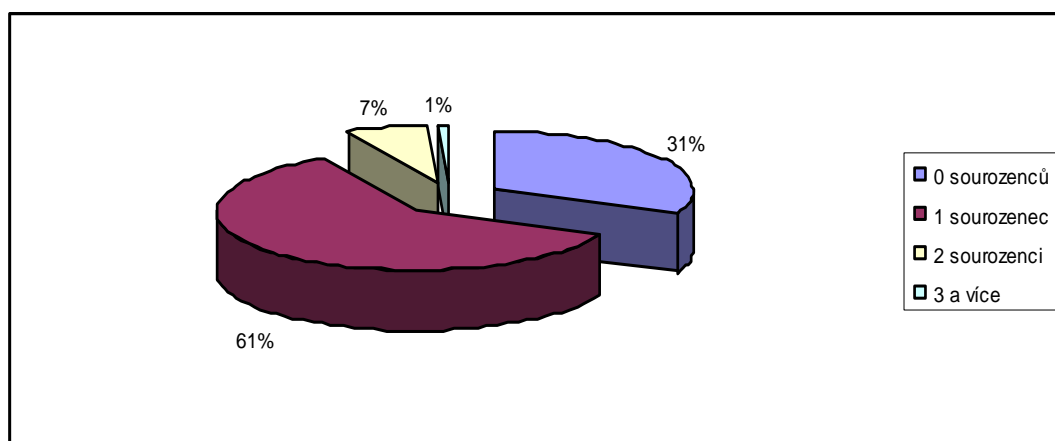
třída	4	5	6	7	8	9	celkem
věk	9-10 let	10-11 let	11-12 let	12-13 let	13-14 let	14-15 let	
Počet dětí	24	22	19	21	23	22	131
Z toho chlapců	13	12	9	12	15	8	69
Z toho dívek	11	10	10	9	8	14	62

Z odpovědí byly zjištěny počty sourozenců jednotlivců. Největší zastoupení je dětí, které mají jednoho sourozence (61%), celkem vysoké je také zastoupení dětí bez sourozenců (31%), méně pak se dvěma (7%) a pouze jeden žák s třemi a více sourozenci (viz. tabulka 2 a graf 1).

Tabulka 2 – Počet sourozenců dotazovaného vzorku žáků

	4 třída	5 třída	6 třída	7 třída	8 třída	9 třída	celkem
0 sourozenců	6	7	8	7	5	8	41
1 sourozenec	15	13	11	13	15	13	80
2 sourozenci	3	2	0	1	2	1	9
3 a více	0	0	0	0	1	0	1

Graf 1 – Procentuální složení počtu sourozenců dotazovaných žáků

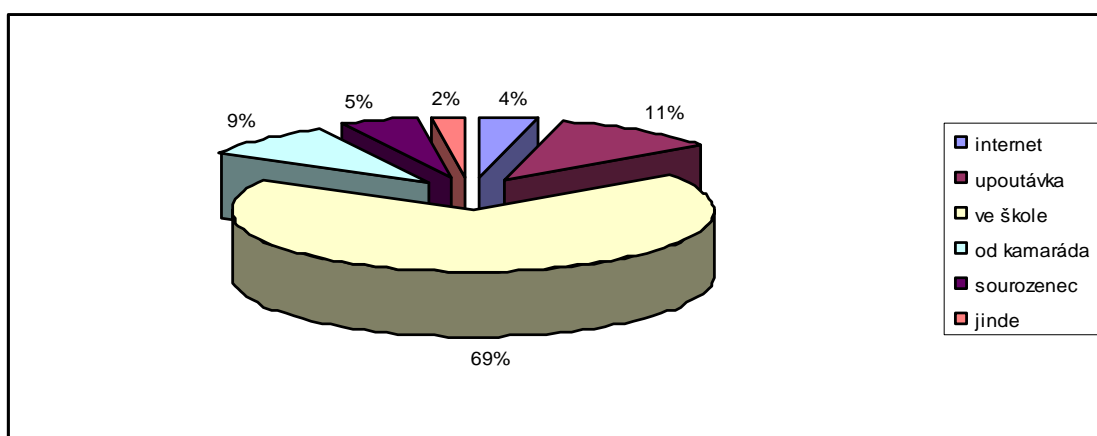
ano	23	22	18	21	22	22	126
ne	1	2	1	0	1	0	5

Na otázku zdrojů informací o Lince bezpečí žáci odpověděli z velké většiny (69%), že o ní byly informováni ve škole. Zde se musím zmínit o údajích, který se objevil v dotaznících a to, že telefonní číslo na Linku bezpečí mají napsané v žákovské knížce. Další uvedené zdroje – upoutávka 11%, kamarád 9% a téměř minimální jsou zdroje jako internet a sourozenec. Z odpovědí je tedy zřejmé, že škola je největším zdrojem informací o Lince bezpečí (viz. tabulka 4 a graf 2).

Tabulka 4 – Zdroj povědomí o Lince bezpečí

	4 třída	5 třída	6 třída	7 třída	8 třída	9 třída	celkem
internet	0	0	1	0	1	3	5
upoutávka	4	3	1	1	5	1	15
ve škole	18	16	13	13	14	15	89
od kamaráda	0	2	1	4	2	3	12
sourozenec	2	0	3	1	1	0	7
jinde	0	1	0	2	0	0	3

Graf 2 – Procentuální složení zdrojů informace o Lince bezpečí

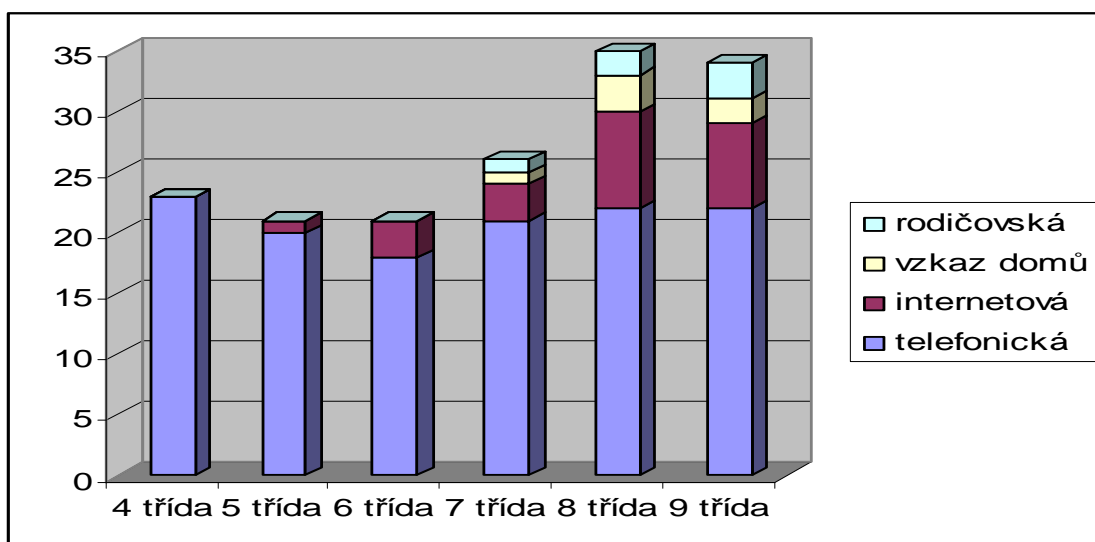
ano	23	20	18	21	22	22	126
ne	1	2	1	0	1	0	5

Zde se objevuje největší znalost Linky bezpečí jako telefonické služby – celkem 126 odpovědí (viz. tabulka 6). U některých žáků se objevila znalost více forem Linky bezpečí - zaškrkli tedy více možností, což zvedlo celkové množství odpovědí. Také je z grafu odpovědí v jednotlivých třídách patrné, že se zvyšujícím se věkem respondentů se objevuje větší znalost různých forem Linky bezpečí, zejména internetové formy (viz. graf 5).

Tabulka 6 – Znalost forem Linky bezpečí

	4 třída	5 třída	6 třída	7 třída	8 třída	9 třída	celkem
telefonická	23	20	18	21	22	22	126
internetová	0	1	3	3	8	7	22
vzkaz domů	0	0	0	1	3	2	6
rodičovská l.	0	0	0	1	2	3	6

Graf 5 – Znalost forem Linky bezpečí v jednotlivých třídách

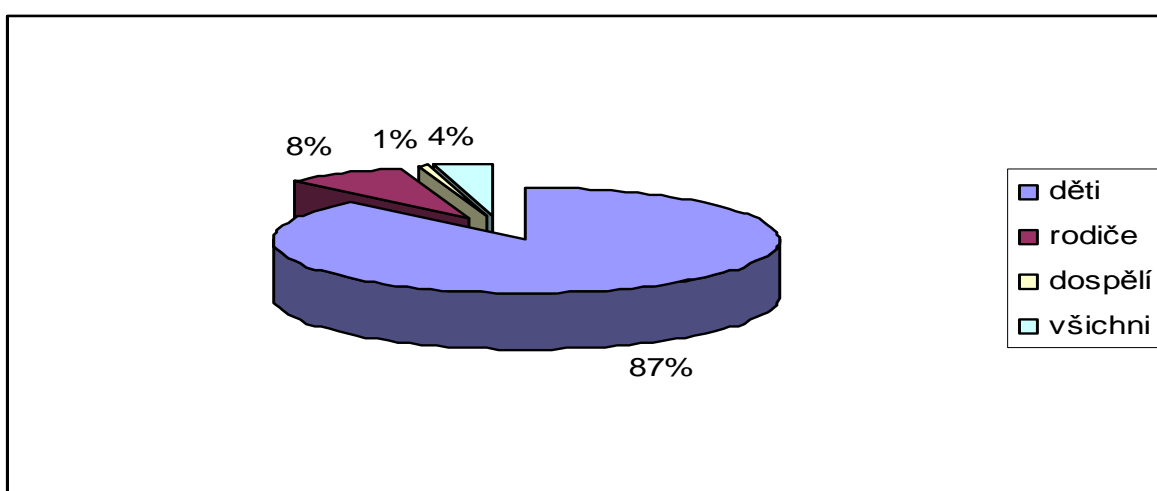

Na odpovědích respondentů je znát, že vědí komu je primárně Linka bezpečí určena – tedy dětem – celkem 87% (115) odpovědí, 8% (10) odpovědělo, že je určena rodičům, 4% (5) všem, kdo mají nějaký problém a 1% (1) odpovědělo, že dospělým (viz. graf 6).

Tabulka 7 – Povědomost respondentů o tom, komu je Linka bezpečí určena

	4 třída	5 třída	6 třída	7 třída	8 třída	9 třída	celkem
děti	23	20	16	20	18	18	115
rodiče	1	0	1	1	3	4	10
dospělí	0	0	1	0	0	0	1
všichni	0	2	1	0	2	0	5

Graf 6 – Procentuální vyjádření o povědomosti žáků, komu je Linka bezpečí určena

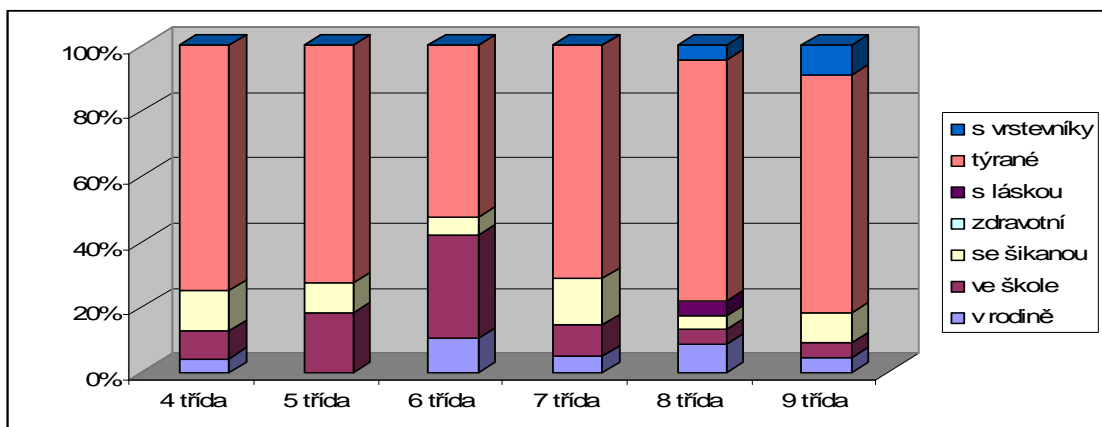

Z odpovědí dotazovaných je evidentní, že 92 respondentů se domnívá, že na Linku bezpečí se obracejí zejména děti, které jsou týrané. 16 respondentů se domnívá, že se na LB obracejí ti, kdo mají problém se školou, 12 odpovědí problém s šikanou. Jako důvody využití LB z příčin problémů s rodinou – 7 odpovědí, s vrstevníky 3 odpovědi a 1 odpověď problémy s láskou (viz. tabulka 8, graf 7).

Tabulka 8 – Kdo podle dotázaných nejvíce využívá Linku bezpečí

	4 třída	5 třída	6 třída	7 třída	8 třída	9 třída	celkem
v rodině	1	0	2	1	2	1	7
ve škole	2	4	6	2	1	1	16
se šikanou	3	2	1	3	1	2	12
zdravotní	0	0	0	0	0	0	0
s láskou	0	0	0	0	1	0	1
týrané	18	16	10	15	17	16	92
s vrstevníky	0	0	0	0	1	2	3

Graf 7 – Důvody volání na Linku bezpečí dle jednotlivých tříd

Na otázku, zda někdy zkoušeli volat na Linku bezpečí respondenti odpověděli třikrát kladně. Co se týče věku, jsou kladné odpovědi rovnoměrně rozloženy (jeden žák 4. třída, jeden žák 6. třída a jeden žák 8. třída – viz. tabulka 9), ale vzhledem k velmi malé četnosti využití Linky bezpečí, nelze tvrdit, že jí využívají všechny věkové kategorie stejným dílem.

Ze tří „přiznaných“ pokusů o volání na Linku bezpečí dále dva žáci odpověděli, že zkoušeli volat sami a jeden potvrdil, že zkoušel volat s kamarády. Dále žáci odpovídali na důvody volání na LB, kdy dva zkoušeli volat pro informace a jeden volal „jen tak“ bez důvodu. Je zajímavé, že i přesto, že všichni tři, kteří přiznali volání na Linku bezpečí a v předchozích odpovědích tvrdili, že volali „jen tak“, nebo pouze pro informace, nikoliv pro pomoc (komukoliv), při dotazu, zda využili LB kvůli někomu, dva z nich odpověděli, že hledali pomoc pro kamaráda a jeden pro dítě sousedů.

Tabulka 9 - Odpovědi žáků, zda zkoušeli volat Linku bezpečí

	4 třída	5 třída	6 třída	7 třída	8 třída	9 třída	celkem
ano	1	0	1	0	1	0	3
ne	23	22	18	21	22	22	128

Celkem šest respondentů zná někoho, kdo využil služeb Linky bezpečí. Věkové rozložení je celkem rovnoměrné (viz. tabulka 10), i když nelze poznat, zda osoba, která využila Linky bezpečí je stejného věku jako respondent, ale mohli bychom to předpokládat.

Tabulka 10 - Odpovědi žáků, zda znají někoho, kdo využil Linku bezpečí

	4 třída	5 třída	6 třída	7 třída	8 třída	9 třída	celkem
ano	1	0	2	0	2	1	6
ne	23	22	17	21	21	21	125

Téměř stoprocentní (viz. tabulka 11) znalost tématu týrání dětí se domnívám, je z důvodu medializace některých odhalených případů týrání ve sdělovacích prostředcích v poslední době.

Tabulka 11 – Odpovědi žáků, zda slyšeli o týrání dětí

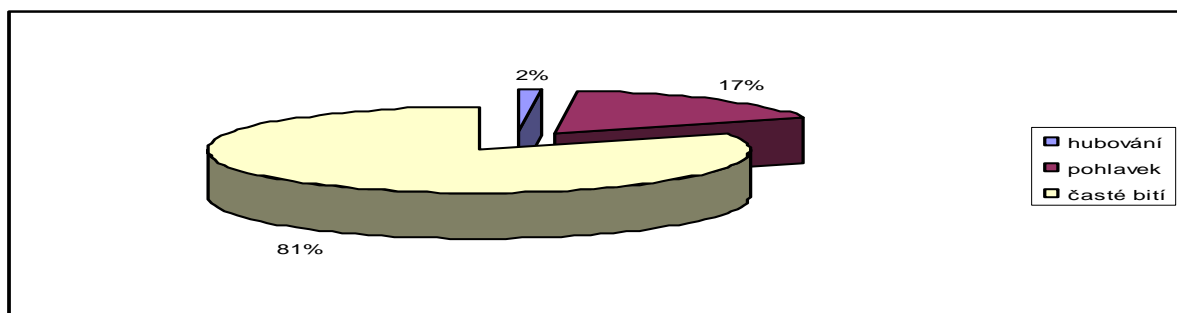
	4 třída	5 třída	6 třída	7 třída	8 třída	9 třída	celkem
ano	23	22	19	21	23	22	130
ne	1	0	0	0	0	0	1

Na otázku, co děti považují za týrání celkem vysoké procento odpovědělo, že za týrání považují časté bití – 81%, méně pak pohlavek – 17% a hubování pouze 2% (viz. tabulka 12 a graf 8), z čehož vyplývá, že děti pokládají za týrání zejména fyzické tresty.

Tabulka 12 – Odpovědi žáků, co považují za týrání

	4 třída	5 třída	6 třída	7 třída	8 třída	9 třída	celkem
hubování	0	1	1	0	0	0	2
pohlavek	2	3	2	5	6	4	22
časté bití	22	18	16	16	17	18	107

Graf 8 – Procentuální složení odpovědí, co děti považují za týrání

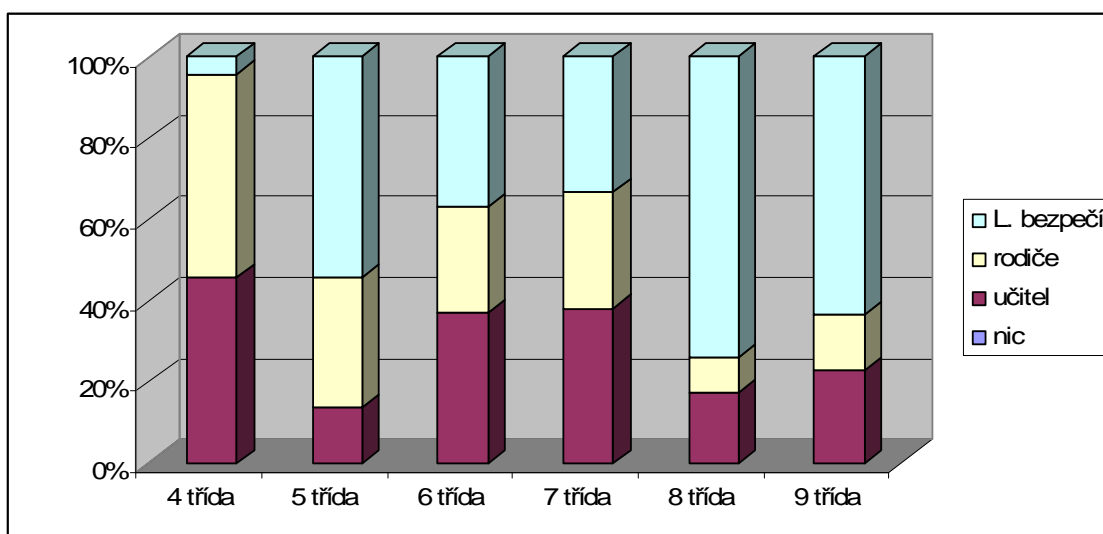

V případě podezření na týrání nikdo z respondentů neodpověděl, že by neudělal nic. Zejména ti nejmladší (4. třída) z vybraného vzorku dotázaných odpovídali, že by se svěřili spíše rodičům nebo pedagogovi, starší (8., 9. třída) by se pak svěřili raději Lince bezpečí (viz. tabulka 13 a graf 9).

Tabulka 13 – Odpovědi žáků, co by udělali v případě podezření na týrání

	4 třída	5 třída	6 třída	7 třída	8 třída	9 třída	celkem
nic	0	0	0	0	0	0	0
učitel	11	3	7	8	4	5	38
rodiče	12	7	5	6	2	3	35
L. bezpečí	1	12	7	7	17	14	58

Graf 9 – Případné oznámení týrání dle jednotlivých tříd

4.6 Závěr výzkumu

Cílem výzkumného šetření bylo zjistit, zda jsou žáci základních škol informováni o možnostech využití Linky bezpečí.

Z odpovědí respondentů je zřejmé, že téměř všichni znají Linku bezpečí. V odpovědích mladších dětí v porovnání se staršími není téměř žádný rozdíl a z velké většiny byly o Lince bezpečí informovány ve škole – v dotaznících se objevil údaj o tom, že telefonní číslo na Linku bezpečí mají napsané v žákovské knížce. Bohužel, ale konkrétní číslo skutečně zná jen přibližně třetina dotázaných respondentů. Rovněž tak informovanost o dalších možných formách Linky bezpečí je velmi malá, přitom právě např. internetová linka by žákům základních škol mohla být bližší než telefonická. Z odpovědí je patrné, že větší povědomí o možnostech využití, jakož i forem a telefonního čísla Linky bezpečí mají žáci vyšších ročníků. V jednotlivých třídách je znatelné, že se zvyšujícím se věkem respondentů se objevuje větší znalost různých forem Linky bezpečí, zejména internetové formy. Z odpovědí tedy vyplývá, že škola je největším zdrojem informací o Lince bezpečí. Většina respondentů je obeznámena se skutečností bezplatnosti Linky bezpečí a také je znát, že vědí, že Linka slouží primárně dětem – celkem 87% odpovědí. Dále je z odpovědí dotazovaných evidentní, že převážná většina se domnívá, že na Linku bezpečí se obracejí zejména děti, které jsou týrané. Nezanedbatelný počet odpovědí respondentů jako důvody využití Linky bezpečí je možný problém ve škole a s šikanou.

Dle odpovědí respondentů, zkoušely kontaktovat Linku bezpečí tři děti z dotázaných. Co se týče věku těch, kdo využili služeb Linky jsou odpovědi rovnoměrně rozloženy, ale vzhledem k velmi malé četnosti volání na Linku bezpečí, nelze tvrdit, že jí využívají všechny věkové kategorie stejným dílem. Z reakcí je zřejmé, že mezi dětmi probíhá tzv. testování si Linky bezpečí, které (dle zkušeností pracovnice Linky – PhDr. Fraňkové) probíhá vždy ve skupině a přestože se zdá, že děti volají jen tak, nemusí to být pravda a ve skutečnosti mají nějaký problém. Dva žáci odpověděli, že zkoušeli volat na Linku bezpečí sami a jeden potvrdil, že zkoušel volat na Linku bezpečí s kamarády, přičemž zkoušel volat na Linku bezpečí „jen tak“ bez důvodu. Jako zajímavá se jeví skutečnost, že i přesto, že všichni tři, kteří přiznali volání na Linku bezpečí, v odpovědích tvrdili, že volali „jen tak“,

nebo pouze pro informace, nikoliv pro pomoc (komukoliv), při otázce na konkrétní důvody volání dva odpověděli, že hledali pomoc pro kamaráda a jeden pro dítě sousedů. Z dalších odpovědí žáků vyplývá, že celkem šest z nich zná někoho, kdo využil služeb Linky bezpečí.

Téměř stoprocentní znalost tématu týrání dětí je zřejmě ovlivněna medializací některých odhalených případů týrání a zneužívání ve sdělovacích prostředcích v poslední době. Také celkem vysoké procento dětí odpovědělo, že za týrání považují časté bití – 81%, méně pak pohlavek – 17% a hubování pouze 2%, z čehož se lze domnívat, že děti pokládají za týrání zejména fyzické tresty. Hubování za týrání nepovažuje velká většina z dotazovaných. V případě, že by respondenti věděli o tom, že je někdo týrán, nikdo z nich neodpověděl, že by neudělal nic. Není ale jisté, zda by se ve skutečnosti zachovali, jak popisují, v konkrétních případech může hrát roli strach a přestože jsou sami přesvědčeni o tom, že by informaci o týrání předali dál, je možné, že by se báli svého prozrazení a případné útočnickovy odvety. Dále zejména ti nejmladší odpovídali, že by se svěřili spíše rodičům nebo pedagogovi, starší pak by se svěřili raději Lince bezpečí. U starších ročníků 8. a 9. třída se projevuje již větší nedůvěra rodičům, což zřejmě může souviset s dospíváním. Celkově z provedeného výzkumu vyplývá, že žáci základních škol v Praze 12 nejsou příliš dobře informováni o možnostech, využití a formách Linky bezpečí. Domnívám se, že by měla být informovanost dětí o službách a možnostech pomoci Linky bezpečí větší. Jako pozitivní hodnotím vysoké procento respondentů (69%), kteří uvádějí, že informace o Lince bezpečí získaly ve škole a mají telefonní číslo Linky bezpečí uvedeno v žákovské knížce – přinejmenším mají vědomost, kde v případě potřeby pomoci telefonní číslo hledat.

Vzhledem k výsledkům výzkumného šetření se domnívám, že by bylo vhodné Linku bezpečí více propagovat nějakým originálním způsobem, který by děti mladšího i staršího školního věku zaujal. Z přímého kontaktu s dětmi mám pocit, že problematika týrání, zneužívání či zanedbávání dětí ani Linka bezpečí je příliš nezajímá.

ZÁVĚR

Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte, jehož následky mají nepříznivý dopad na celkový zdravý vývoj jedince, zůstává závažným sociopatickým problémem naší společnosti. Výskyt syndromu CAN negativně ovlivňuje fungování celého rodinného systému. Nejtragičtější je, že výskyt syndromu je často vázán na rodinné prostředí a těmi, kdo zneužívají a týrají dítě jsou převážně ti nejbližší – členové vlastní rodiny – mnohdy právě rodiče. Tím porušují základní smysl rodičovské role a trauma dítěte je pak o to větší, v případě, že jeho původcem je nejbližší rodina. Rodina, od které dítě očekává především lásku a oporu a na níž je zcela odkázané.

Ve své práci popisuji jednotlivé formy a projevy syndromu CAN, přičemž v teoretické části se zaměřuji na vysvětlení a popsání základních pojmů syndromu CAN, jeho forem a projevů, problematice odtajnění, krizové intervenci a legislativě. Věnuji se prevenci syndromu CAN a vybraným možnostem pomoci dětem zasaženým syndromem, kterou poskytuje Sdružení Linka bezpečí a Dětské krizové centrum.

V praktické části se zaměřuji na informovanost žáků základních škol o Lince bezpečí a znalost významu pojmu „týrání“, kterou zjišťuji pomocí kvantitativního dotazníkového šetření. Z vyhodnocení provedeného výzkumu vyplývá, že děti základních škol v Praze 12 mají o Lince bezpečí, její činnosti a možnostech využití pouze základní vědomosti a z přímého kontaktu s dětmi mám pocit, že ani nemají příliš velký zájem o jejich rozšíření.

Domnívám se, že by bylo pro děti přínosné Linku bezpečí nějakou vhodnou a zábavnou formou více zpropagovat, aby věděly v jakých případech a situacích se na ní obrátit. A když mají nějaký problém, se kterým si nevědí rady a nechtějí, nemohou, anebo se neodvážejí oslovit rodiče, učitele, či blízké osoby, je tu vždy někdo, kdo má zájem je vyslechnout, podat pomocnou ruku a poradit. Aby se nemusely bát, že jsou na problém samotné.

„Sbohem,“ řekla liška. „Tady je to mé tajemství, úplně prostinké: správně vidíme jen srdcem. Co je důležité, je očím neviditelné.“ „Co je důležité, je očím neviditelné,“ opakoval malý princ, aby si to zapamatoval. „A pro ten čas, který jsi své růži věnoval, je ta

tvá růže tak důležitá.“ „A pro ten čas, který jsem své růži věnoval...,“ řekl malý princ, aby si to zapamatoval. „Lidé zapomněli na tuto pravdu,“ řekla liška. „Ale ty na ni nesmíš zapomenout. Stáváš se navždy zodpovědným za to, cos k sobě připoutal. Jsi zodpovědný za svou růži...“ „Jsem zodpovědný za svou růži...,“ opakoval malý princ, aby si to zapamatoval. (Saint-Exupéry, 1989, s. 65)

Zrovna tak i my jsme zodpovědni za své děti, za jejich dětství a bezproblémový vstup do života. Musíme se snažit, jak je to jen možné, je ochránit, poučit, předat zkušenosti, být s nimi. A to je individuální odpovědnost a každodenní boj každého z nás.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- ADAMSOVÁ, C.; FAYOVÁ, J. *Už žádná tajemství*. Praha: Themis, 1997. ISBN 80-85821-31-1.
- BENTOVIM, A. *Týrání a sexuální zneužívání v rodinách*. Praha: Grada Publishing, 1998. ISBN 80-7169-629-3.
- DUNOVSKÝ, J.; DYTRYCH, Z.; MATĚJČEK, Z. a kol. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada Publishing, 1995. ISBN 80-7169-192-5.
- DUŠKOVÁ, Z. a kol. *Obraz problematiky týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte v letech 1992-2003*. Praha: Dětské krizové centrum, 2004. bez ISBN.
- DUŠKOVÁ, Z.; KREJČÍŘOVÁ, D.; BECHYŇOVÁ, V. et al. *Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém*. Praha: Ireas, 2007. ISBN 978-80-86684-47-5.
- DKC. In: Dětské krizové centrum. [online]. [cit. 15. 03. 2009]. Dostupné na World Wide Web: http://www.dkc.cz/o_nas.php.
- FRAŇKOVÁ, A. Psychické týrání. In DUŠKOVÁ, Z. a kol. *Obraz problematiky týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte v letech 1992-2003*. Praha: Dětské krizové centrum, 2004. bez ISBN.
- HALFAROVÁ, H. Sexuálně zneužití děti. In DUNOVSKÝ, J.; DYTRYCH, Z.; MATĚJČEK, Z. a kol. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada Publishing, 1995. ISBN 80-7169-192-5.
- HANUŠOVÁ, J. *Násilí na dětech – syndrom CAN*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-78-4.
- HANUŠOVÁ, J.; LOVASOVÁ, L.; HELLEBRANDOVÁ, K. *Děti a jejich problémy*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2005. ISBN 80-239-4482-7.
- CHRÁSKA, M. *Úvod do výzkumu v pedagogice*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003. ISBN 80-244-0765-5.
- CHVÁLOVÁ, L. Supervize v Dětském krizovém centru. In DUŠKOVÁ, Z. a kol. *Obraz problematiky týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte v letech 1992-2003*. Praha: Dětské krizové centrum, 2004. bez ISBN.
- KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178 123-1.

- LANGMEIER, J.; MATĚJČEK, Z. *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Avicenum, 1974.
- Linka bezpečí. In: Sdružení Linky bezpečí. [online]. [cit. 28. 03. 2009]. Dostupné na World Wide Web: <http://www.linkabezpeci.cz/webmagazine/home.asp?idk=393>.
- MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003, ISBN 80-7178-549-0.
- MATOUŠEK, O.; KOLÁČKOVÁ, J.; KODYMOVÁ, P. a kol. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X.
- MATĚJČEK, Z. *Výbor z díla*. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1056-6.
- PÖTHE, P. *Dítě v ohrožení*. Praha: G plus G, 1996. ISBN 80-901896-5-2.
- SAINT-EXUPÉRY A. *Malý princ*. Praha: Albatros 1989. ISBN 84-206-3628-2.
- ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Ochrana týraného zneužívaného dítěte*. Praha: Linde, 2003. ISBN 80-86131-44-0.
- VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-214-9.
- VANÍČKOVÁ, E., PROVAZNÍK, K., HADJ-MOUSSOVÁ, Z., et al. *Sexuální násilí na dětech*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-286-6.

Zákony:

Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení. In: Společenství proti šikaně. [online]. Praha: MŠMT 2000. [cit. 10. 03. 2009]. Dostupné na World Wide Web: http://www.sikana.org/clanky_soubory/sikana.html.

Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava ČR

Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 104/1991 Sb., Úmluva o právech dítěte

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

- CAN Child Abuse and Neglect – týrané, zneužívané a zanedbávané dítě
- CSA Child Sexual Abuse - sexuální zneužívání
- DKC Dětské krizové centrum
- LB Linka bezpečí
- OSPOD Orgán sociálně právní ochrany dětí

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 - Počet, věk a složení dotazovaného vzorku žáků	40
Tabulka 2 - Počet sourozenců dotazovaného vzorku žáků	41
Tabulka 3 - Znalost Linky bezpečí.....	42
Tabulka 4 - Zdroj povědomí o Lince bezpečí.....	43
Tabulka 5 - Znalost bezplatnosti Linky bezpečí	44
Tabulka 6 - Znalost forem Linky bezpečí.....	45
Tabulka 7 - Povědomost respondentů o tom, komu je Linka bezpečí určena.....	46
Tabulka 8 - Kdo podle dotázaných nejvíce využívá Linku bezpečí	47
Tabulka 9 - Odpovědi žáků, zda zkoušeli volat Linku bezpečí	48
Tabulka 10 - Odpovědi žáků, zda znají někoho, kdo využil Linku bezpečí.....	48
Tabulka 11 - Odpovědi žáků, zda slyšeli o týrání dětí.....	49
Tabulka 12 - Odpovědi žáků, co považují za týrání	49
Tabulka 13 - Odpovědi žáků, co by udělali v případě podezření na týrání	50

SEZNAM PŘÍLOH

P I: Dotazník.

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Jmenuji se Martina Damianová, jsem studentkou Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulty humanitních studií – oboru sociální pedagogika. Dotazník, který vám předkládám je anonymní a získané informace budou použity pouze pro mou bakalářskou práci. Její název je: Syndrom CAN ve spojitosti s Linkou bezpečí.

Vaše odpovědi v dotazníku, prosím, zakroužkujte nebo vypište slovy. Děkuji.

1) Věk:

2) Pohlaví:

- a) dívka b) chlapec

3) Máš sourozence? Jestliže ano, kolik?

4) Slyšel(a) jsi o Lince bezpečí?

- a) ano b) ne

5) Jestliže ano, z jakého zdroje?

- a) internet b) upoutávka v TV c) ve škole d) od kamaráda
e) od sourozence f) jinde – kde? (vypiš).....

6) Znáš telefonní číslo Linky bezpečí?

Jestliže ano, vypiš jej.....

7) Víš, že je Linka bezpečí bezplatná služba?

- a) ano b) ne

8) Jaké formy Linky bezpečí znáš?

- a) telefonická b) internetová (e-mail, chat) c) linka vzkaz domů
d) rodičovská linka

9) Komu je zejména Linka bezpečí určena?

- a) dětem b) rodičům c) dospělým d) všem, kdo mají nějaký problém

10) Myslíš, že nejvíce Linku bezpečí využívají děti, které mají problémy:

- a) v rodině b) ve škole c) s šikanou d) zdravotní e) s láskou
f) jsou týrané g) s vrstevníky (spolužáky, kamarády)

11) Zkoušel(a) jsi někdy volat na Linku bezpečí?

- a) ano b) ne

12) Jestliže ano, zkoušel(a) jsi volat sám, s kamarády nebo sourozenci?

- a) sám b) s kamarády c) se sourozenci

13) Jestliže jsi na Linku bezpečí volal(a), z jakého důvodu - hledal(a) jsi pomoc, pro získání informací nebo „jen tak“ bez důvodu?

- a) pomoc b) informace c) „jen tak“ bez důvodu

14) Jestliže jsi hledal(a) na Lince bezpečí pomoc, byla to pomoc:

- a) pro Tebe b) pro kamaráda c) pro sourozence d) pro spolužáka
e) pro dítě sousedů f) pro někoho jiného – pro koho? (vypiš).....

15) Znáš nějakého kamaráda nebo spolužáka, který využil Linku bezpečí?

- a) ano b) ne

16) Slyšel(a) jsi někdy o týrání dětí?

- a) ano b) ne

17) Co bys zařadil(a) mezi týrání?

- a) hubování b) pohlavek c) časté bití

18) Kdybys zjistil, že tvůj kamarád je doma nadměrně bit co bys udělal(a)?

- a) nic b) řekl(a) bych to učitelí c) řekl(a) bych to svým rodičům
d) zavolal(a) bych Linku bezpečí

Děkuji za spolupráci a za vyplnění dotazníku.